

EÖRSI LÁSZLÓ

A (II. KERÜLETI) NEMZETI FORRADALMI BIZOTTMÁNY A MAGYAR NEMZETI FORRADALMI BIZOTTMÁNY MEGALAKULÁSA

A szervezet létrehozásában Dudás Józsefnek¹ volt meghatározó szerepe.

Október 27-én a Széna téren, a harcok egyik fontos színhelyén spontán szónoklatot tartott több száz főnyi tömegnek. Általános sikert aratott, ezért másnapra ugyanott gyűlést hirdetett.

28-án – mivel a fellépésének híre elterjedt – az előző napinál jóval nagyobb tömeg gyűlt össze. Dudás ezúttal felkészülten állt a tömeg elé. Beszélt a megvalósítandó célokról,² és felszólította a jelenlevőket, hogy válasszanak ki maguk közül száz embert, akik másnap összeülnek a kerületi tanács Frankel Leó utcai épületében, és újabb választás révén létrehozzák a kerületben a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmányt. A jelölés azonmód végbe is ment: minden jelentkező felállt egy autóröncs tetejére, és a beszéde végén a tömeg közfelkiáltással megszavazta a legrátermettebbeknek ítélt szónokokat.³

A Bem laktanya katonái és a Széna téri felkelők fegyveres biztosításával (ezt is Dudás szervezte meg) október 29-én 11-kor a tanács háza nagytermében négy-ötszáz fő részvételével megkezdődött a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány⁴ megválasztása.

Dudás bizonyult a legfelkészültebbnek és a legszuggesztívabbnak. Vázolta 25 pontos programját, és a szintén általa írt *Felhívást*. Legfontosabb követelése: a Biztonsági Tanács küldjön fegyverszüneti bizottságot Magyarországra, valamint anyagi és esetleges katonai segítséget is, és ismerje el „hadviselő” félnek a Bizottmányt; álljon fel ideiglenes kormány Nagy Imre, Kádár János, Kovács Béla, valamint szabadságharcosok és a Bizottmány tagjainak részvételével; Magyarország lépjen ki a Varsói Szerződésből, a szovjet csapatokat vonják ki;

1 Dudás József 1912-ben született Marosvásárhelyen, munkáscsaládban. A Román Kommunista Párt tagjaként több ízben letartóztatták, 1934–1939 között raboskodott. 1940-ben Budapestre költözött, és gépészmérnöki tanulmányokat folytatott, majd részt vett az antifasiszta mozgalomban. Kapcsolatba lépett Rajk Lászlóval, Kállai Gyulával, Tildy Zoltánnal is. Részt vett az 1944. szeptember 22-i moszkvai fegyverszüneti tárgyaláson. A Magyar Nemzeti Felszabadító Bizottság tagjává választották. Mivel a Demény–Weisschaus-frakcióhoz kapcsolódott, az MKP elutasította a felvételét. 1946-ban a fővárosi törvényhatósági választáson kiscgazda színekben indult, és a végrehajtó testület tagja lett. Többször internálták, 1951-ben a román államvédelem kérésére kiadták, hogy állítólagos besúgói tevékenységét vizsgálják, de bizonyítékok hiányában 1954-ben visszaadták Magyarországnak. 1956-ig nem politizált. Noha nem volt diplomája, csak abszolvált, mérnökként és hűtőgépszerelőként dolgozott.

Október 23-án részt vett a tüntetéseken, de ezután napokig ki sem mozdult hűvösvölgyi lakásáról. 27-én ment be először a városba. Lásd Baló (1993) 222–223. p.

2 Lásd a továbbiakban.

3 Dudás József kihallgatási jkv. 1956. november 23. HL 00115/56.

4 A továbbiakban e szervezetet csak Bizottmányként jelölöm.

mondja ki a kormány az ország semlegességet Ausztria mintájára; az ÁVH-t haladéktalanul szereljük le (ezt ekkorra már bejelentette a kormány); engedélyezzék a szabad be- és kiutazást; a teljes lelkiismereti, vallás-, sajtó- és gyülekezési szabadságot; többpártrendszert.⁵

Felhívásában központi, országos forradalmi szervezet létrehozásának szükségességét hangsúlyozta, amely egyrészt átvonná a szétzilálódott közigazgatás szerepét, másrészt – továbbfejlődve, terjeszkedve – hatékonyan közreműködne az ország politikai és társadalmi berendezkedésének átalakításában. A kormányzat nyilvánvalóan csak egy ilyen csúcsszervezettel látná értelmét tárgyalásba bocsátkozni. Ezért Dudás november 1-jén 10-kor a Sportcsarnokban a forradalmi küldöttek országos kongresszusának összehívását kezdeményezte a Horthy- és a Rákosi-rendszer kiszolgálóinak teljes kizárásával. Arra kérte a forradalmi szerveket, hogy a II. kerületi tanácsházán székelő Bizottmánnyal azonnal vegyék fel a kapcsolatot a napirend és a javaslatok kidolgozása érdekében.⁶

A Bizottmány elnöke Dudás lett, vele együtt 32 tagot választottak meg, közöttük a tanács korábbi tisztviselőit (akik között MDP-tagok is voltak), papokat, kisiparosokat, értelmiségieket és néhány munkást.⁷

Dudás József azonnal útnak indult, hogy nyomdát keressen. A Szabad Nép-székháznál szerencsével járt. Híveivel elfoglalta az épületet, és induló lapja (*Függetlenség*, később *Magyar Függetlenség*) első oldalán megjelent a programja és a felhívása. S bár az orgánus deklaráltan a Bizottmány lapjaként jelent meg s fejtett ki hatást, az országos kibontakozás elmaradt,⁸ a szervezet egyedül a II. kerületben prosperált, a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány tehát a tényleges tevékenysége alapján valójában csak egy II. kerületi szervezet volt.

A BIZOTTMÁNY MŰKÖDÉSE

A Frankel Leó utcában, a tanács épületében maradt tagoknak tehát a továbbiakban nélkülözniük kellett karizmatikus vezetőjük személyes jelenlétét, de telefonon keresztül is csak ritkán érintkezhettek vele. A szervezetet ketten irányították: az elnökséget Dudás

5 „Az ízig-véríg »rendszerváltó« program Magyarország nemzeti státusára és a kialakítandó politikai berendezkedésre vonatkozóan tartalmaz követeléseket, illetve aktuális belpolitikai kérdéseket taglal. [...] A szöveg kimondatlanul tartalmazza, hogy amíg az ország vezetésének kérdése nem rendeződik a programban foglaltak szerint, a Bizottmány és a felkelők parancsnoksága hivatott arra, hogy a magyar forradalmat a külvilág felé képviselje.” Baló (1995) 9. p.

6 Izsák–Szabó–Szabó (1991) 133. p.

7 Ács Béla technikus, felkelő, Benke Miklós tanuló, felkelő, Bruck László, technikus, Bihari László tanácsai tisztviselő, Cservenka Ferencné segédmunkás, Fetter Nándor kisiparos, páter Gábris Grácián ferences házfőnök, Hajda László mérnök, Haypál Béla ref. lelkész, Kemény Pál esztergályos, Képes Géza író, Koncz Lajos közigazdász, Korányi Miklós volt kiskereskedő, dr. Kovács Zoltán segédmunkás, Komlóssy Zoltán gyári munkás, Mészáros Károly tisztviselő, Mód Aladár egyetemi tanár, író, Monojlovics Mihály tisztviselő, Munk Károly honvéd százados, Nagy Sándor marós, Pártay Tivadar hírlapíró, dr. Pásztor Tamás tisztviselő, Rózsa István kisiparos, Szabó János munkás, a Széna téri felkelők főparancsnoka, Szabó László agronómus, dr. Tariska István orvos, Tompa Sándor színművész, Veres Gábor hírlapíró, Vészi Endre író, Virág Mária tanuló, felkelő, dr. Zoltai Pál tisztviselő (Uo. 127. p.) A felsoroltak nagy részének későbbi bizottmányi szerepéről semmit sem tudunk.

8 Október 31-én vagy november 1-jén mintegy húsz helyi bizottmányi küldött jött az ország különböző városaiból Dudás felhívására a II. kerületi tanácsházára. Kovács Zoltán átküldte őket a Szabad Nép-székházba. (Kovács jkv. 1956. december 28. HL 00115/56.) Csakhogy Dudásnak az országos szervezésre már egyszerűen nem maradt energiája.

helyetteseként Pásztor Tamás⁹ vette át, Kovács Zoltán¹⁰ a titkárság vezetésére kapott megbízást.

- A testület még 29-én II. kerületi Nemzeti Bizottmány néven hétpontos felhívást tett közzé. „1. A II. ker. NB magáévá teszi a szabadságharcosok 16 pontból álló követelését.¹¹ Követeli a parasztság egységes képviseletének legsürgősebb létrehozását, a kisiparos és kis-kereskedő társadalom megsegítését célzó intézkedéseket és az értelmiséget ért sérelmek legsürgősebb és személy szerinti orvoslását.
2. A kormány által adott ígérek bevétele, valamint a demokratikus választások mielőbbi kiírásának elvártában a rend és nyugalom érdekében ideiglenesen bizalmat előlegezünk a jelenlegi vezetők közül: Nagy Imrének, Kovács Bélának, valamint Kádár Jánosnak. Követeljük a kormánynak nemzeti, demokratikus és koalíciós alapon való széles körű átalakítását.
3. A II. ker. NB a politikai feladatokon túlmenően irányító és ellenőrző módon vesz részt a kerület közigazgatásának átszervezésében és demokratizálásában. Minden eszközzel támogatja a szabadságharcosokból és honvédekből, valamint rendőrökből alakított rendfenntartó osztagok munkáját.
4. A II. ker. NB minden rendelkezésre álló eszközzel elősegíti a kerület rendjének helyreállítását, a közellátás és a kerületi üzemek zavartalan munkafeltételeinek biztosítását. Céljának tűzi ki a kerület közlekedésének helyreállítását és az akadályok eltávolítását.
5. A II. ker. NB minden erejével részt vesz a bármilyen formában észlelhető árdragítási kísérletek letörésében.
6. A II. ker. NB felhívja a terület lakosságát, mindennemű panaszával és kérelmével forduljon a Bizottmány nappal-éjjel ügyeletet tartó titkárságához. (II. ker. Zsigmond u. 32/34. I. emelet 25.)
7. A II. ker. NB a hozzá befutó bejelentések, kérelmek és panaszok esetében utasítja az ellenőrzése alá vett tanácsai szerveket, hogy a harci cselekmények során bekövetkezett hiányok helyreállítását soron kívül hajtsa végre. Ennek érdekében kötelezi a II. ker. KTSz-eket, felkéri a kisiparosságot, hogy azonnal jelentkezzenek a Bizottmánynál a helyreállítási munkák mielőbbi megindítása végett.”¹²

9 Pásztor Tamás Budapesten született 1911-ben, értelmiségi családban. Kereskedelmi Akadémiát végzett, majd jogi és államtudományi oklevelet szerzett. 1934–1941 között fővárosi tisztviselő volt, amíg zsidó származása miatt el nem bocsátották. 1943-ban belépett az FKGP-be. 1944-ben munkaszolgálatra vitték. 1945 tavaszán megszervezte az FKGP II. kerületi szervezetét, őszől nemzeti gyűlési képviselő, egy év múlva pedig a párt Országos Intézőbizottságának tagja lett. Ez alatt üzemi választmányelnök, felügyelő bizottsági tag volt. 1947 augusztusában a Magyar Függetlenségi Párthoz csatlakozott, ahol nagy-budapesti főtitkárrá választották. 1948 októberében koholt vádakkal hatévi kényszermunkára ítélték. Vida–Vörös (1991) 155. p.

10 Kovács Zoltán 1909-ben Kisvárdán született nyolcgyermekes családban. Édesapja uradalmi kertész volt, édesanyja a háztartást vezette. 1931-ben belépett a FKGP-be. 1937-ben jogi egyetemet végzett Pécsen, miközben a Pénzügyőrségen dolgozott. 1939-ben pénzügyi fogalmazógyakornokká nevezték ki Kecskeméten, itt és Esztergomban dolgozott 1944-ig. A Nyugatra való kitelepítés elől Budapestre szökött, 1945 januárjáig bujkált. Ekkor a Pénzügyminisztériumban kapott állást, a pénzügyőrség főosztályának vezetője lett. 1945-től a Közkalkuláció Szakszervezetének alapító tagja volt. Ekkor az FKGP-ből a NPP-be lépett át, a pártnak 1948-ig volt tagja. A minisztériumból 1950-ben elbocsátották. Ezután könyvelőként, zárgondnokként, szállítási felelősként, gépkocsis-előadóként, műszaki vezetőként, jogügyi előadóként, földnyilvántartó technikusként és segédmunkásként dolgozott. (Kovács Zoltán jkv. 1957. május 16. ÁSZTL V-145715/3.)

11 Nyilvánvalóan az egyetemisták október 22–23-i követeléséről van szó.

12 Izsák–Szabó–Szabó (1991) 127. p.

A Bizottmány dokumentumai közül e felhíváson kívül az október 31-i ülés jegyzőkönyve maradt ránk, a fejezet további részének – ha külön nem jelzem – ez a forrása. Eből kiderül, hogy a szervezet a tanács korábbi szerepét átvéve igyekezett megfelelni a maga elé kitűzött feladatoknak. A bizottmányi tagok ekkor tervbe vették az elesettek családtagjainak támogatását, különböző segélyek juttatását, a harcok okozta károk helyreállítását is.

Különböző osztályok jöttek létre, közülük legjelentősebbnek a szociális osztály mutatkozott, amelynek vezetője, Szabó László agronómus a rendkívüli körülmények ellenére kiválóan szervezte az élelmiszer-ellátást.¹³ A többi osztály konkrét tevékenységéről csekély ismeretünk van.¹⁴ Az október 31-i ülésen elfogadtak egy olyan javaslatot, hogy zömében leváltják a régi tanácsi osztályvezetőket, és helyükre újakat neveznek ki. Pénzügyi osztály: Mészáros Károly; igazgatási osztály: továbbra is Bányász Ferenc; ipari osztály: dr. Nádor Albert; kereskedelmi osztály: Kovács János; mezőgazdasági osztály: Bunyiczay (?) László; építési osztály: Kontra Jenő (a városháza hozzájárulásával); oktatási osztály: Balázs Sándor; egészségügyi osztály: dr. Tóth István; lakásügyi osztály: Szabó Ignác; népművelési osztály: Karb Zoltán; kerületi TSB: Szalánczy Kálmán. Volt sajtóosztály is.¹⁵

A Bizottmány a tevékenységét igyekezett összehangolni a szomszédos kerületek forradalmi szervezeteivel. Megbízóleveleket, igazolványokat állított ki, szállítmányokat intézett, tájékoztatást nyújtott hazai és külföldi újságíróknak.

A Bizottmány politikai törekvései csak részben voltak azonosak más forradalmi szervezetek, csoportok politikai céljaival. A reprivatizációt óhajtották, de nem tudjuk, milyen mértékben.¹⁶ Támogatták, hogy korlátlan számban jöhessenek létre pártok, amelyek közül mindegyik részt vehet majd az ideiglenes kormányzásban. Elgondolásuk szerint a pártok képviselőket delegálnak a Bizottmányba, arról folyt a vita, melyik párt mennyit. Más forradalmi szervezetekben a pártok gyors szerveződését általában nem nézték jó szemmel, mert a népi-nemzeti egység megbontásának eszközét látták benne. A Bizottmány elnöke kisgazdapárti volt, és lehetséges, hogy a *minél több párt* elvet taktikai okokból helyeselte.¹⁷ A pártpolitikai szempontok érvényesítését azonban nem mindenki fogadta el. Szabó László, a szociális osztály vezetője ezt mondta: „Rögzíteni kell az elvi kérdést. A Bizottmány a nép által megválasztott szerv. Hozzuk tudomására Pásztor Tamásnak, hogy itt nem kisgazdapárti frakció működik, hanem megválasztott tagok.”

13 Ács Béla technikus, Széna téri felkelő és Mayer Zoltán raktáros volt segítségére.

14 ÁSZTL V-141833.

15 A felsoroltak nagy részének későbbi bizottmányi szerepéről semmit sem tudunk.

16 Szabó János („Szabó bácsi”), aki részt vett az alakuló ülésen, ezt vallotta: „A pontok közül az egyikben azt követelték: »Mindenkinek adjuk vissza azt, ami az övé volt.« Azaz az üzemeket, gyárakat és a többi tulajdont. [...] Még a gyűlésen megkérdeztem [...], nem jelenti-e ez a kapitalisták és a földesurak visszahozását, és azt is, hogy a tulajdon milyen mérvű visszaadásáról van szó. Dudás és Pásztor Tamás akkor, igaz, elmagyarázták, hogy úgy mond csak a kisebb tulajdonokról van szó, a kisüzemekről és az 50 holdig terjedő földekről, a többiről pedig a következőkben [későbbiekben] egyeznek meg, és lehetséges, hogy a tulajdonosoknak csak pénzbeli értékét fizetik ki. Azonban ezeket a változtatásokat az általam megnevezett pontban nem vezették át, és meghagyták azt ugyanabban a fogalmazásban.” (Jkv. 1956. november 26. HL 00115/56.) Ismereteink alapján nyilvánvaló, hogy Dudás és Pásztor nem kívánták visszaállítani a Horthy-rendszert.

17 „...Dudás és Pásztor nekem elmagyarázták, hogy az ő számításuk egyszerű, és arra alapszik, hogy a Kisgazda Párt lesz a legerősebb, legnagyobb számú párt, a többiek, mivel belőlük sok van, jelentéktelenek lesznek, és ezért a kormányban ők lesznek a vezetők, mint a Kisgazda Párt képviselői.” Uo.

A 29-i tagválasztással kapcsolatban is adódtak viták. Részint amiatt, hogy több bizottmányi tagot, így Mód Aladárt is támadták kommunista múltja miatt. Mód ugyanazt az érvet használta fel a maga védelmében, mint Szabó László: „A forradalmi nemzeti egység alapján választották meg a bizottságot. Én azt szeretném leszögezni, hogy ezen elvi alapon állunk, és így szüntessük meg az egyéni hajszát.” Többen kiálltak mellette, és az a vélemény kerekedett felül, hogy „A Bizottmány hozzon határozatot, hogy szüntessük meg a rágalmozásokat. [...] A gazembereket ki kell rekeszteni, a becsületes embereket minden eszközzel meg kell védeni.” A többség abban is egyetértett, hogy a 29-i választás eredményét, „a forradalmi nép jelöltjeinek” legalitását a legkomolyabban kell venni, tehát csak valós indokkal lehet őket leváltani. Ám több bizottmányi tag a megválasztása óta nem jelent meg, helyettesítésükről dönteni kellett, és természetesen ebből is származtak viták.

Szeredás Jenő elnökségi tag¹⁸ a veszélyektől óvta a szervezetet: „Azok a jelenségek vannak, mint 45-ben. Megjelennek új demokraták és hősök, a dolgozók pedig kirekednek. Ennek nem szabad megtörténnie. [...] Ha rosszul vezetünk, az ország sínyli meg, sok vidéki szervezet jött tanácsért. Nagyon vigyázzunk, mert a rossz tanács többet árthat, mint egy elvesztett csata.”

A Bizottmány elismerést vívott ki a kerület lakosságának körében, de mindenekelőtt a rendfenntartásban vállalt szerepével vált ismertté.

A BIZOTTMÁNY ÉS A REGULÁRIS FEGYVERES ERŐK

Seifert Tibor¹⁹ október 30-án csatlakozott a szervezethez. Pásztor Tamás elnök először a gépkocsipark kialakításával, majd Kovács Zoltán titkár javaslatára az épület őrségének a szervezésével bízta meg. Ő azonban még a kerület katonai parancsnoki tisztségét is kérte magának.²⁰ Pászornak és Kovácsnak – úgy tűnik – kapóra jött Seifert tettvágya, a fegyveres posztra valószínűleg addig nem akadt komoly jelentkező.²¹ Kovács helyesen állapította meg:

18 Szeredás Jenő festőművész 1945-től az FKgP tagja volt, 1956 után emigrált. Nem tudjuk, mikor került az elnökségbe.

19 Seifert Tibor Nagyszebenben született 1921-ben, kilencgyermekes családban. Édesanyja csomagoló, majd szakács volt, édesapja főelőadó a Térképészeti Hivatalnál. A négy polgári elvégzése után fizikai dolgozó és áruházi eladó volt 1940-ig, ekkor pénzügyi tisztviselő lett. 1942 októberétől ejtőernyős zászlóaljnál szolgált tizedesként. 1945 márciusában a szovjetek fogságába esett, ahol antifasiszta iskolát végzett. Propagandatisztként tevékenykedett 1947. júniusi hazatéréséig. A gimnáziumi érettségit 1953-ban, a technikumit (és vele a tervstatistikusi oklevelet) 1956-ban szerezte meg. Az Elektrotechnikai Szövetkezetben dolgozott. 1947–1955 között az MKP-MDP tagjelöltje volt. Felvételére nem került sor, mert az egyik testvére Belgiumba emigrált. Seifert október 23-án részt vett a tüntetéseken, ott volt a Rádió épületének ostrománál is. A 30-ai rádiófelhívásra a kerületi nemzetőrségbe akart belépni. Útközben találkozott Kovács Zoltánnal, akivel 1947–48-ban együtt dolgozott a Pénzügyigazgatóságon. Munkát kért tőle, erre ő elhívta a Frankel Leó utcába. Seifert Tibor jkv. 1957. március 5. ÁSZTL V-141833; 1958. május 12. ÁSZTL V-145715/3.

20 „1956 októberében bíztam a Nagy Imre-kormányban, hogy a múlt hibáit kijavítsa. Úgy gondoltam, hogy segíteni fogok abban, hogy a rend helyreálljon, és az 1956 elején megindult egészséges folyamat megszilárduljon. A II. kerületi tanácsból engem 1955-ben jogtalanul elbocsátottak. [Seifertet anyagi előny elfogadásának vádjával 1954 decemberében egy évre ítélte az V. kerületi bíróság.] Úgy gondoltam, hogy elvállalom a katonai parancsnokságot, ezzel bebizonyítom, hogy nagyobb feladatok elvégzésére is alkalmas vagyok.” Seifert jkv. 1958. június 10. ÁSZTL V-145715.

21 Jóllehet a Bizottmány tagja volt Munk Károly százados is, akiről még lesz szó. Lehetséges, hogy az alakuló ülés után rögtön távozott, de az is elképzelhető, hogy politikailag megbízhatatlannak tartották.

„A kerületi parancsnokság ideája Seiferttől származott, másutt [irreguláris szervezetben] nem volt ilyen.”²²

Seifert azonnal munkához látott. Magához kérte Szmtena József őrnagyot, aki a tanács épületében lévő kiegészítő parancsnokságon dolgozott, felajánlotta, hogy legyen a helyettese.²³ Ezt ő elvállalta, Seifert az épület őrségének megszervezését bízta rá, Lakatos főhadnagyot segédtsíztjévé nevezte ki. Ezután sógorát, Kósa Gyulát szintén helyettesének jelölte, aki feladatául az autópark vezetését kapta. Tehát Seifert az ő eredeti tisztségeit ruházta át.

A gépkocsipark-parancsnok feladata abból állt, hogy a különböző tulajdonjogú, átmenetileg gazdátlan autókat nyilvántartásba vett, és ezeket igazolvánnyal látta el.²⁴ Élelmiszer-szállításra, fegyverszállításra, a csoportok fuvarozására a felkelők rendelkezésére bocsátott gépkocsikat.²⁵

A rend fenntartása érdekében Seifert felvette a kapcsolatot Kővágó alezredessel, a Bem laktanya parancsnokával, Németh Imre rendőr századossal, a kerületi rendőrkapitánnyal és Szabó Jánossal, a Széna téri felkelők parancsnokával.

A Bizottmány 31-i ülésén Pásztor Tamás elnök köszönetet mondott Seifertnek (és Szabó Lászlónak, a szociális osztály vezetőjének), hogy jó munkájával öregbíti a Bizottmány hírnevét. Javaslatára Seifertet a Bizottmány rendes tagjává választották.

Ezt követően hozzálátott fő célja megvalósításának: az összes kerületi egységet az irányítása alá akarta vonni. Magabiztos fellépésével, utasításaival, a tekintélyes Bizottmány támogatásával meggyőző vezetőnek mutatkozott.²⁶ Sikeréhez hozzájárult az is, hogy a katonai és rendőrségi főtisztek – a diktatúrában betöltött szerepük miatt – a saját beosztottaik és a tömegek előtt egyaránt hiteltelenné váltak. Igazolványokat is csak a Bizottmánytól szerezhettek. Seifert egyébként nem ismerte el a kerületben – a Petőfi Akadémián és a rendőrkapitányságon – már működő két nemzetőrséget.²⁷

Önbizalmát növelhette az is, hogy egyes parancsnokok magukra hagyták a honvédeket, akik hozzá fordultak segítségért. Például a Budai Nagy Antal laktanyából 1-jén két katona jelentkezett: kb. háromezren vannak felfegyverkezve. „Tanácsot kértek, mivel parancsnok nélkül maradtak. Megalakították a Forradalmi Tanácsot, de hogyan tovább. Utasítottam őket, hogy legyenek készenlétben. Tájékoztattak, hogy nagy erejű szovjet csapatok vannak a laktanyájuk közelében, és nem tudják, felvegyék-e velük a harcot. Én ezt határozottan megtiltottam. Megegyeztünk a telefon-összeköttetésben.”²⁸

22 Jkv. 1956. december 28. HL 00115/56.

23 A „Kieg” parancsnoka beteget jelentett (Seifert jkv. 1957. március 5. ÁSZTL V-141833), Szmtena itt parancsnokhelyettes volt.

24 Nagy segítségére volt adminisztrátora, Hübel Antal. Mivel Seifert feltétel nélkül megbízott benne, az általa előkészített iratokat átolvasás nélkül is aláírta. Seifert Tibor jkv. 1956. december 19. HL 00115/56.

25 Seifert jkv. 1956. december 27., 29. HL 00115/56. Seifert azt is bevallotta, hogy hozzájárult az élelmiszer ausztriai behozatalához is. Munk Károly százados szerint Seiferték tíz tehergépkocsit és két vízbuzst küldtek Bécsbe élelmiszerért, kötszerért. Tk. – 1958. május 30. ÁSZTL V-145715/1.

26 „Utasítást adtam Németh Imrének, hogy a kormány felhívására nála jelentkező nemzetőröket a létszám keretének megfelelően szerelje fel, ha erre nincs módja, akkor irányítsa a jelentkezőket a Bem laktanyába. A kerületben járőrökkel biztosítsa a lakosság nyugalalmát.” (Seifert jkv. 1958. május 22. ÁSZTL V-145715.)

27 Harciképzési csoportfőnökség jelentése. HL 1956-os gyűjt. 1/35.

28 Seifert jkv. 1956. december 29. HL 00115/56; Harciképzési csoportfőnökség jelentése. HL 1956-os gyűjt. 1/36.

A sikerek fokozták Seifert ambícióit. November 1-jén Fő utcai parancsnokságán (a Katonai Ügyészség és Börtön épületében) felkereste Butkovszky Emánuel,²⁹ aki Budai Katonai Forradalmi Bizottmány³⁰ nevében a budai fegyveres erők főparancsnoka volt, és az ő jóváhagyásával átvette a III. kerület katonai irányítását is.³¹ Ekkor Butkovszky utasította Seifertet: küldje át hozzá a rendelkezésére álló összes autót, továbbá húsz felkelőt nehéz fegyverzettel; közölje rendszeresen a II. kerületi eseményeket; a letartóztatott ávéhásokat és az irattal nem rendelkező előállítottakat kísértesse át a Fő utcába.³² Seifert nem tett ellenvetést, de – mivel úgy érezhette, így jelentősen csökkenne az ő hatásköre – a parancsokat nem teljesítette. Arra gondolt, hogy a Bizottmánnyal a háta mögött ignorálhatja Butkovszky utasításait. (Később még előfordultak közöttük különböző hatásköri nézeteltérések.³³)

Seifert összehívta a szomszédos körzetek parancsnokait (Kővágó Sándort, Németh Imrét, Szabó Jánost, Ekrem Kemált, a Széna tériek egyik alparancsnokát, valamint a III. kerületi nemzetőrparancsnokot), és közölte velük, hogy ő a II. kerület katonai parancsnoka, de diszponál az egész budai oldal fegyveresei felett is,³⁴ aminek pedig semmi realitása nem volt. Formálisan a következő egységek tartoztak a Bizottmány irányítása alá:

A II. kerületi rendőrkapitányság (Bimbó út) Németh Imre rendőr százados parancsnokságával, 230 fős létszámmal (fegyverek: 14 géppisztoly, 2 golyószóró, 91 puska, 85 pisztoly, 22 kézigránát);

A Bem laktanya Kővágó Sándor alezredes parancsnokságával, 150 fős létszámmal (gyalogosági fegyverekkel);

A Széna téri felkelőcsoport, Szabó János parancsnokságával, 600 fős létszámmal (gyalogosági fegyverekkel, 4-5 géppuskával);

A Budai Nagy Antal laktanya 300 fős létszámmal (gyalogosági fegyverekkel, 25 ágyúval és három légvédelmi üteggel);

A Petőfi Akadémia Pesti Endre ezredes parancsnokságával, 600 fős létszámmal;

A SZOT Tárogató utcai központjában lévő egység Munk Károly százados³⁵ parancsnokságával, 150 fős létszámmal (gyalogosági fegyverek, 15 golyószóró);

29 Butkovszky Emánuel 1931-ben Csepelen született. Négy polgári osztályt végzett, majd szerszám- és géplakatos szakvizsgát tett. Az Erőmű Javító és Karbantartó Vállalatnál helyezkedett el mint szerszámkészítő. Megpróbálkozott a katonai pályával is, és Szolnokon repülőhadnagy lett, de 1952-ben leszerelték.

A forradalom első napjaiban a Margit híd budai hídfőjénél tevékenykedő fegyveresek egyik vezetője volt. A fegyverszünet idején, október 31-én a Budai Katonai Forradalmi Bizottmány nevében elfoglalta a Fő utcai Katonai Ügyészség és Börtön épületét, és az itt tartózkodó kb. kétszáz fős felkelőcsoport parancsnoka lett.

30 E szervezetről egyelőre nem tudunk részleteket.

31 Seifert jkv. 1956. december 29. HL 00115/56.

32 Seifert Tibor jkv. 1956. december 7. HL 00115/56.

33 Két ilyen esetet ismerünk: Butkovszky 30-40 fegyverest küldött a Statisztikai Hivatalhoz, hogy annak vezetőit fogságba kísérjék. Seifert hallott erről, és hogy lövöldözés volt az objektum környékén. Felhívta Butkovszkyt, arra figyelmeztetve, hogy ne ismétlődjön meg ilyesmi a kerületben. Butkovszky azt válaszolta, hogy ő küldte oda az embereket, ne avatkozzon bele az ő dolgába. (Seifert Tibor jkv. 1956. december 7. HL 00115/56.); Szabó János Butkovszkytól parancsot kapott, hogy kísértesse a Fő utcába a Széna téri foglyokat, Seifert viszont arra utasította, hogy küldje csak a Bizottmányhoz, és majd ha ő szükségesnek látja, Butkovszkyékhoz juttatja őket. (Seifert jkv. 1956. december 12. HL 00115/56.)

34 Németh Imre tk. 1958. május 31. ÁSZTL V-145715/1.

35 Seifert egyik vallomása szerint Munkot Király Béla november 1-jén kinevezte a II. ker. katonai parancsnokává (jkv. 1956. december 27. HL 00115/56).

A Frankel Leó úti II. kerületi kiegészítő parancsnokság 150 fős létszámmal;
 A II. kerületi Pasarét Támpont Parancsnokság (Pasaréti tér), Pénzes Gábor parancsnokságával, 10 fős létszámmal (fegyverek: 4 géppisztoly, 1 golyószóró, 5 puska, 2 pisztoly, 7 kézigránát);
 Határőrség (Manréza) 40 fős létszámmal;³⁶
 A Vörös Hadsereg útján lévő tízfős adó-vevő csoport;
 A III. kerületi nemzetőrségi csoport, Kereszturi Sándor parancsnokságával.³⁷
 Az egységek képviselői bejártak Seiferthez megbeszélésre, aki így tájékozódott a mindenkori állapotokról. Jelentették neki a létszámot, a fegyvereket, az ellátottsági viszonyokat.³⁸
 Mindez két nap leforgása alatt történt, ilyen mértékben bizonytalanodtak el a fegyveres erők parancsnokai.

Így talán nem csoda, hogy Seifert egyre inkább elbízta magát. Felhívta a Bartók Béla úti Zalka Máté laktanyát, és bejelentette, hogy másnap szemlét fog tartani. A vonal másik végén Szendi Dezső alezredes kérdésére Seifert a budai körzet parancsnokaként mutatkozott be. Szendi így válaszolt: „eddig úgy tudtam, mi vagyunk azok, jöjjön ki, majd megfelelő fogadtatásban részesítjük.”³⁹

November 2-án azonban sürgősebb feladat ígérkezett...

A BIZOTTMÁNY ÉS A FELKELŐK

A Bizottmány alakuló gyűlésén – ahogy már említettük – négy felkelőt is taggá választottak. Közülük Szabó János („Szabó bácsi”)⁴⁰ szerepe volt kiemelkedő. Már a Széna téri felkelők

36 A Manrézának Szalva János ezredes volt a parancsnoka, az ott lévő tízfős Katonai Forradalmi Tanács Juhász László százados irányítása alatt állt. Nincs arról forrásunk, hogy Seifert melyikükkel állt kapcsolatban.

37 Dokumentum a „Kovács Zoltán és társai” peranyagban. ÁSZTL V-145715; Szmetya József tk. 1957. január 8. ÁSZTL V-141833. A listán még szerepel egy bizonyos Központi Őrség és a Klement Gottwald Gyár is. Az előbbi objektumot azonosítani sem tudjuk, az utóbbinál gyárőrségről lehet szó, de nincsenek kiegészítő adatok. Tóth alezredes feljegyzése szerint (Harckiképzési csoportfőnökség jelentése HL 1956-os gyűjt. 1/32-33.) Munk századosok „megszervezték a nagyobb üzemek őrségeit 2–16 fős létszámmal az üzem dolgozóiból. A Frankel Leó utcában és a Keleti Károly utcában kb. 120 egyetemista tartózkodott a Petőfi Akadémia tisztjeinek parancsnoksága alatt.”

38 Dokumentum a „Kovács Zoltán és társai” peranyagban. ÁSZTL V-145715. – Szmetya József tk. 1957. január 8. ÁSZTL V-141833.

39 Szendi Dezső tk. 1957. március 25. ÁSZTL V-150005/10.

40 Szabó János 1897-ben az erdélyi Zaguszenyben született. Hároméves volt, amikor édesapja, aki tanító volt, meghalt, édesanyja elhagyta. Menhelyen nevelkedett, majd 15 éves koráig családokhoz adták ki. Két polgárit végzett Temesváron, és géplakatosi szakmát szerzett. 1915 januárjától szinte az összes frontot megjárta, tizedessé léptették elő, nagyvezetési érmét kapott. 1919-ben három hónapig a Vörös Hadsereg szolgálatában állt mint század főbizalmi. A Tanácsköztársaság bukása után Szegeden belépett a francia légióba, de Bulgáriában többedmagával megszökött. 1923-ban hazatért Romániába, ahol gépészként, később fuvarosként dolgozott. 1942-ben Budapestre költözött, az FM-ben tehergépkocsi-vezetőként alkalmazták. 1943-ban orgazdasággért másfél évre ítélték (a büntetés le is töltötte), emiatt 1946-ban B-listára tették. 1945–1948 között az MKP tagja volt, majd 1947-ban egyidejűleg a Szabadság Párté, majd a Függetlenségi Párté is. A „kékcédulás” választási csalásról értesítette Pfeifferéket, de a Barankovics- és a Balogh-pártot is. 1949-ben Jugoszlávián keresztül Nyugatra akart szökni. A befagyott Dráván kelt át, de elfogták a jugoszláv határőrök. Fél évre a nagybecskereki lágerbe internálták, majd visszaadták a magyar hatóságoknak. Három hónapra ítélték, Kalocsán raboskodott. 1950-től újra tehergépkocsi-vezetőként dolgozott különböző vállalatoknál. 1953 márciusában az ÁVH kémkedés gyanújával kilenc hónapig őrizetben tartotta, azután bizonyíték hiányában szabadlábra helyezték. 1956. október 26-án csatlakozott a Széna téri felkelőkhöz.

parancsnoka volt, de éppen hatásköri vitában állt társával, a szintén jelentős befolyással bíró Ekrem Kemál műszerésszel, amikor Dudás meghívta az értekezletre. „Itt találkoztam dr. Pásztorral, akit 1944-től ismerek [az FM-ből]. Ő még a gyűlés megkezdése előtt üdvözölt, és azt mondta, hogy az én helyem az elnökségben van, üljek oda. Mondta, hogy Dudással előkészített számomra egy meglepetést.”⁴¹

A meglepetés az volt, hogy Dudás bejelentette: kinevezték a budai forradalmi csapatok parancsnokává. Ő ezt nem vállalta, csak a Széna téri csoport parancsnokságát. Ekkor Dudás arra kérte, hogy legalább vállalja a rendszeres felügyeletet a budai felkelők felett a rend, a fegyelem fenntartása érdekében. Szabó ebbe végül is beleegyezett. Még a gyűlés vége előtt visszatért a Széna térre, és közölte kinevezését társaival.⁴²

A továbbiakban már csak felkelőparancsnoki minőségében járt a Frankel Leó utcában, nem tartotta magát a Bizottmány tagjának. Ilyenkor a felkelők érdekében járt közben, innen kapta a fegyverviselési engedélyeket, bizottmányi igazolásokat.⁴³ Emellett meleg ételt kért, és némi pénzt is, hogy segíthessenek családtagjaiknak. Seifert közreműködött a konyha felállításában, de a pénzbeli juttatásra a Bizottmánynak nem volt módja.⁴⁴

Seifert 31-én a Széna téren akarta megkeresni Szabót, de csak egyik helyettesét, Bán Róbert műszerésszt találta ott. Kerületi parancsnokként mutatkozott be, és ordítva utasította őt, hogy tartson rendet (mert azt hallotta, hogy még mindig nem szüntették be a céltalan lövöldözést), tegyen jelentést egy órán belül a létszámról, fegyverzetről. Azt is követelte, hogy szereljék le a nem katonaviselteket, mivel azok rendbontók. Mivel Bán nem teljesítette a parancsot, 1-jén délben ismét magából kikelve vonta felelősségre a Széna téren, majd este magához kérte Szabót és őt is.⁴⁵

Ellentmondóak a források arra vonatkozóan, hogy a Bizottmány tényleges irányítást gyakorolt-e a felkelők felett. A legellentétesebb vélemények közül: melyek szerint Szabó János elfogadta felettes parancsnokának Seifertet,⁴⁶ vagy a Bizottmány nem rendelkezett Szabó bácsi csoportjával,⁴⁷ az előbbi jár közelebb az igazsághoz.

A felkelők utalásai azt sugallják, hogy Szabó – Bán Róberttel ellentétben – készségesen együttműködött a Bizottmánnyal, és csak a forradalom leverése után alakult ki a szervezett szembeni ellenérzése. Egyes vélemények szerint Szabó nagyon is respektálta Dudást, és ezért

41 Szabó János jkv. 1956. december 6. HL 00115/56.

42 Uo. Ebben a vallomásában Szabó azt is mondta, hogy alezredessé akarták előléptetni. Az adatok többsége ezt a közlést nem erősíti meg.

43 Itt kaptak Kopácsi-féle nemzetőrségi igazolványokat is.

44 Szabó János jkv. 1956. december 20. HL 00115/56 – Seifert jkv. 1958. június 5. ÁSZTL V-145715. Ennek ellentmond Bán Róbert közlése, aki szerint Szabó azt mondta, hogy utaltak ki neki pénzt (tárgyalási jkv. 1957. június 25. BFL 2383/57). Szabó János egyébként meglehetősen kedvezőtlen színben tüntette fel a Bizottmányt. Több ehhez hasonló vélemény fogalmazott meg: „Akkor, amikor Budapest utcáin magyar vér folyt, ők nem a néppel voltak, hanem a dolgozósobáikban ültek, a horthysta rendszer visszaállítására szőttek terveket, és a miniszteri tárcákon veszekedtek.” (Szabó János jkv. 1956. november 26. HL 00115/56.) A Horthy-rendszer restaurációjára a Bizottmány vezetői közül nyilvánvalóan egyikük sem törekedett. Hogy *csak* az egyéni karriervágyuk motiválta volna őket, az is túlzás. A már idézett október 31-i ülés jegyzőkönyve sem támasztja alá ezeket a vádakokat.

45 Seifert jkv. 1956. december 12. HL 00115/56; tvall. 1957. november 8. BFL 2383/57; jkv. 1958. május 22. ÁSZTL V-145715; Bán Róbert jkv. 1957. február 6. BFL 2383/57; 1957. március 13. ÁSZTL V-145715/1.

46 Bán Róbert jkv. 1957. március 13. ÁSZTL V-145715/1.

47 Kovács Zoltán jkv. 1958. május 7. ÁSZTL V-145715.

hajtotta végre Seifert parancsait.⁴⁸ Dudás és Seifert viszont arról panaszkodott, hogy Szabó bácsit és csoportját képtelenség volt engedelmességre bírni.⁴⁹ Az felkelők verziója a hitelesebb: a legveszélyesebb időszakot végigküzdő harcosok – és főleg Szabó János – érthetetlen nyugalommal tűrték, hogy ordítozva parancsolgassanak nekik.

A korábbi fejezetben láttuk, hogy a Bizottmány parancsnoksága alá tartozott a hűvösvölgyi ávéhás objektum is, amely nyomda volt, de foglalkoztak különböző rádióadások lehallgatásával is. Ám előzőleg, október 30-án a létesítmény a Széna téri felkelők felügyelete alá tartozott.⁵⁰ Az 50-60 főnyi személyzetre és az értékekre Németh Bálint segédmunkás vezetésével tíz felkelő vigyázott, megszervezték az őrszolgálatot is. 31-én igazolványokat szereztek Bizottmánytól,⁵¹ de az élelmiszer-ellátásukat is a szervezet segítségével oldották meg. Seifert – valószínűleg 1-jén – „szemlét tartott” náluk, leltárt vetetett fel, „birtokba vette” a bázist, nyugati adások rögzítésére adott parancsot, Németh Bálinttól pedig rádió adó-vevő készüléket kért a szolgálati kocsijárá, és utasítást adott, hogy a lehallgatott híryanagokról hozzanak neki összefoglalókat.⁵²

Ebben az időben Szeredás Jenő elnökhelyettes révén a Bizottmány a II. kerületi pártházat elfoglaló Ekrem Kemál vezette részleggel is szoros kapcsolatba került. Szeredás felajánlotta a segítségét a csoportnak, ígéretet tett arra, hogy ellátják a felkelőket vöröskeresztes szállítmányokkal. Majd Ekrem és Szeredás vezetésével MDP-t kompromittáló adatokat kerestek és találtak, amelyeket az elkövetkezendő választásokhoz kívántak felhasználni. Szeredás öt-hat lánggránátot is a felkelők rendelkezésére bocsátott.⁵³

ELŐKÉSZÜLETEK A „FŐPARANCSNOKI” SZEMLÉRE

November 1-jén este Kovács Zoltán „a forradalomban szerzett érdemeiért” Seifertnek alezredesi rendfokozatot adományozott. Az addig csak tartalékos tizedes Seifert már előző naptól minden követ megmozgatott előléptetése érdekében, hogy formálisan is előjárója lehessen a környezetében lévő tiszteknek.⁵⁴ Kovács Zoltán – méltányolva kiváló munkáját – közben járt az érdekében. Hogy miként, abban a közlések jelentősen eltérnek, márpedig ez a forradalom alatt is fontos kérdéssé vált, nemkülönben a megtorlás idején. Kovács mindig azt állította, hogy konzultált Dudással, aki végül utasítást adott a kinevezésre.⁵⁵ Seifert szerint

48 Kovács 1956. december 28. HL 00115/56.

49 Tárgyalási jkv. 1957. január 8., 9. HL 00115/56; Nádas Károly jkv. 1956. december 30. ÁSZTL V-141833.

50 Október 30-án este két ÁVH-s tiszti kereste fel Szabó Jánost, és felkelőket kértek az objektumuk megvédésére (Németh Bálint jkv. 1957. február 5. ÁSZTL V-144134). Nagy lehetett az ijedtség, hogy erre rászánták magukat. Az eseménysor részleteire a Széna téri felkelőkről szóló tanulmányomban fogok kitérni.

51 Kétféle igazolványt: a Kopácsi Sándor által aláírt nemzetőrségit és a Seifert által aláírt bizottmányit. Seifert 1956. december 12. HL 00115/56.

52 Seifert fellépéséről, az értékek védelméről szóló források ellentmondóak.

53 Thier István feljegyzése d. n., Thier és Bolyás Lajos tvall. 1957. július 15. BFL 2383/57.

54 Seifert legalább ezredesi rendfokozatra tartott igényt, hogy ne lehessen a Kiegészítő Parancsnokság vezetőjének beosztottja. Helyettese, Szmetya József őrnagy azonban figyelmeztette: ezredessé nem léptethetik elő, mert ahhoz a Minisztertanács hozzájárulása szükséges, így maradt az alezredesi rendfokozat. A legépebb kinevezést egyébként Seifert átszövegezte, és szolgálati idejét 1940. február 1-jétől jelölte meg. Ezt Kovács aláírta és lepecsételte, de arra kérte, hogy a kinevezés körülményeiről senkinek se beszéljen. Szmetya József 1957. január 8. ÁSZTL V-141833; Kovács Zoltán jkv. 1956. december 15., 28. HL 00115/56; Seifert jkv. 1956. december 12., 19., 27., 29. HL 00115/56.

55 Kovács Zoltán jkv. 1956. december 15., 28., tárgyalási jkv. 1957. január 9. HL 00115/56.

is hozzájárult Dudás kinevezéséhez, és ezt írta a korabeli sajtó is.⁵⁶ Dudás viszont tagadta ezt, azt állítva, hogy ő csak a rend fenntartására, vagyis a fegyveres csoportok élére katonai parancsnokok kinevezésére adott parancsot Kovácsnak.⁵⁷ Dudás – akinek nem volt ideje, módja ellenőrizni azt, hogy mi folyik a Frankel Leó utcában – valószínűleg megbízott Pásztorban és Kovácsban annyira, hogy ők a számára ismeretlen Seifertet pozícióba juttathassák.

A bizottmányi tagok gratuláltak az előléptetéshez, előkerültek a poharak, és az ünnepi hangulatban a megérkező felkelőket is megkínálták likőrrel, kávéval. Szabó Jánoson és Bán Róberten kívül eljött Kiss Béla főhadnagy, Szabó katonai helyettese és tanácsadója, valamint Vasvári Ottó (anyagbeszerző) is.⁵⁸

Valamelyik „bizottmányos” azt hangsúlyozta, hogy az „igazi forradalom csak ezután fog kezdődni”, mert – ellentétben a közvélekedéssel – még nem győzött. A megszólítás kérdése is szóba került: az elvtárs semmi esetre sem jó, a bajtárs sem eléggé („mert nem vagyunk bajban”), legmegfelelőbbnek az *úr* hangzását tartották.⁵⁹

Kiderült, hogy a Bizottmány Dudás kezdeményezésére másnap reggelre szemlét tervez a Széna téren, a honvédség, a rendőrség, a nemzetőrség részvételével.⁶⁰ Dudás töretlenül nagy tekintélynek örvendett a II. kerületben, Pásztor, Kovács és Seifert egyetértett abban, hogy elvárásait minden körülmények között a legmagasabb szinten kell teljesíteni.⁶¹ Seifert parancsot adott Szabó Jánosnak, hogy felkelőit erre készítse fel, Kiss Bélát pedig arra utasította, hogy vegye fel a kapcsolatot az I., II., III. kerületi összes csoporttal, és teremtsen meg az összeköttetéseket is, hogy a parancsokat zökkenőmentesen lehessen továbbítani.⁶²

Az összes területi fegyveres alakulatról jelenteni kellett volna a létszámot, fegyverkészletet. Az adatok begyűjtésével Seifert az írnokként tevékenykedő Hübel Antalt és Szmetyana őrnagyot bízta meg. Reggelre azonban mégis hiányzott a jelentések jelentős hányada, ezeket részben hozzávetőleges számításokkal pótolták. Értesítették a Bizottmány tagjait is, és a vezetők az apróbb részleteket is megbeszélték (pl. azt, hogy ki hol fog állni). Kovács Zoltán így fogadta volna Dudást: „Országos Főparancsnok úr, mint a II. kerületi Nemzeti Forradalmi Bizottmány titkára jelentkezem. Díszszemlére előkészültünk.” Ezután következett volna Seifert (aki hajnalban szerzett egy alezredesi egyenruhát), hogy beszámoljon a kerület fegy-

56 Seifert jkv. 1956. december 27., 29., tárgyalási jkv. 1957. január 9. HL 00115/56; Mi történt tegnap a Fő utcában. *Magyar Honvéd*, 1956. november 3. 1. p.

57 Dudás jkv. 1956. december 22., 29. ÁSZTL V-76898/2. Több jel is arra mutat, hogy Dudás könnyen bánt a rendfokozatokkal.

58 Bán Róbert vallomása szerint Seifert azonnal utasította Vasvárit, hogy hozzon neki egy vadonatúj egyenruhát alezredesi rendfokozattal, de Bán ennek ellenszegült, nem engedte el Vasvárit.

59 Bán Róbert jkv. 1957. február 6., tárgyalási jkv. 1957. június 25. BFL 2383/57. Wágner István felkelő szerint amikor Seifert a Széna téri látogatásakor igazolta magát, a kapuőr bajtársnak szólította, mire kikelt magából: „én nem vagyok bajtárs, hanem alezredes úr!” Wágner jkv. 1959. október 28. ÁSZTL V-146048/4.

60 Dudás a szemlét Király Béla tábornok-nemzetőrparancsnok társaságában tervezte. Dudás tárgyalási jkv. 1957. január 8. HL 00115/56. Elhívta volna magával Pongrátz Gergelyt is. Dudás jkv. 1956. december 22. HL 00115/56.

61 A 31-i ülésen Tompa Sándor azt javasolta, hogy az „Országos Bizottmánynál” vagyis a Szabad Nép székházában állandó összekötő legyen: „csak az a felettes szervünk, más nem adhat utasítást”. A Dudás iránti teljes lojalitás abban is megmutatkozott, hogy a *Függetlenséget*, illetőleg a *Magyar Függetlenséget* óriási példányszámban terjesztették a kerületben.

62 Bán Róbert jkv. 1957. február 6., tárgyalási jkv. június 25. BFL 2383/57; jkv. 1957. március 13. ÁSZTL V-145715/1.

veres alakulatairól, elhelyezésükről, létszámukról (kb. 2500 fő) és fegyverzetükről.⁶³ Már hét óra előtt mindennel elkészültek, és fél kilencig várták Dudást, ezalatt még telefonálni sem mertek felmenni, nehogy éppen akkor érkezzen a „főparancsnok”. Ekkor viszont kiderült, hogy Dudást más elfoglaltsága miatt hiába várják. Erre Kovács és Seifert még délelőtt átautóztak a Szabad Nép-székházba, de nem találták ott.⁶⁴

FIASKÓ A KÜLÜGYMINISZTERIUMNÁL

November 2-án délután a Külügyminisztériumból két vészjelzés érkezett. Illés Jenő, a minisztérium munkástanácsának tagja a Bizottmányt arról értesítette telefonon, hogy ismeretlenek jöttek, és iratok után kutatnak náluk.⁶⁵ Seifertet pedig egy nő arról informálta, hogy a Külügyminisztériumban száz ávéhás bujkál.⁶⁶ Seifert úgy döntött, hogy utánajár a dolognak. Semmilyen bizonyíték nincs arról, hogy erről bárkivel is konzultált volna. Felhívta a Széna tériek Maros utcai bázisát (itt tartózkodott a felkelők és a parancsnokság nagyobb része), és mivel Szabó Jánossal nem tudott beszélni, utasítást adott a telefonkezelőnek, hogy szakképzett tiszt irányításával küldjön ki két rajt a Külügyminisztériumhoz, és fogják le az ávéhásokat, ha pedig kitörnének, vegyék célba őket. Seifert a felkelőkhöz csak kényszerűségből fordult, fegyelmezetlennek tartotta őket, ám ilyen feladattal más erőt nem bízhatott volna meg. Sőt: megparancsolta a Bem laktanya parancsnokának, hogy a Külügyminisztérium átfésülésébe ne avatkozzon bele.⁶⁷

A parancsot Sillay Rudolf gépkocsivezető, tartalékos százados, a csoport egyik parancsnokhelyettese vette. Mivel korábban Szabó közölte vele, hogy „Seifert alezredes utasítást adhat nekünk”, kijelölte a három századból az elsőt,⁶⁸ eligazította (csengessenek be, nézzenek körül, ha vannak ávéhások, kísérik be őket), és útnak indította őket.⁶⁹ Mészáros főhadnaggy vezetésével mintegy ötven felkelő⁷⁰ hamarosan körülvette a minisztériumot. Mészáros

63 Seifert jkv. 1956. december 12., 19., 27., 29. HL 00115/56; jkv. 1958. május 22. ÁSZTL V-145715; Kovács Zoltán jkv. 1956. december 28. HL 00115/56; Hübel Antal tk. 1958. május 30. ÁSZTL V-145715/1.

64 Seifert jkv. 1956. december 27; Kovács jkv. 1956. december 28. HL 00115/56. Az október 31-i bizottmányi ülésen Szeredás felvetette, hogy az Országos Bizottmány (Dudás vezetésével) költözzön át a volt pártházba, majd azt indítványozta, hogy az egyik emeletre költözzenek át a felkelők. Egyik javaslatot sem fogadták el.

65 Dudás jkv. 1956. december 1. HL 00115/56. Zimányi Tibor visszaemlékezése szerint a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságának néhány tagjával ő kutatta az iratokat 2-án kora délután: a közvélemény elé akarták tární a szovjet–magyar egyenlőtlén gazdasági szerződésék dokumentumait. Erről nem értesítették az ott dolgozókat, így lehetséges, hogy gyanúsna tartották őket. Baló (1995) 53–54. p.

66 Seifert jkv. 1956. december 29; Kovács Zoltán jkv. 1956. december 28. HL 00115/56.

67 Uo. Seifert a későbbiekben úgy próbálta védeni magát, hogy azt vallotta: a fegyverhasználatot minden körülmények között megtiltotta; egyébként pedig négyszer annyian mentek, mint ahogy az utasítás szólt; és azért nem katonákat küldött, mert a Bem laktanyából nem kapott embereket. Seifert jkv. 1958. május 22. ÁSZTL V-145715.

68 Szilágyi Zoltán, a III. század parancsnoka azt vallotta, hogy ő azzal hárította el a parancsot, hogy beosztottai egy részét elengedte, a többiek pedig őrszolgálatban vannak, jkv. 1958. június 5. ÁSZTL V-145715.

69 Sillay Rudolf jkv. 1957. szeptember 3., ügyészségi jkv. 1957. október 21., tárgyalási jkv. 1957. december 17. BFL 4987/57. Sillay szerint az akció előkészítésében Szabó János is részt vett, sőt, ő vezette azt. Ez utóbbi teljesen ki-zárt, de az előbbi verzió sem valószínű. Szabót mindenki nagyon jól ismerte, és a résztvevők emlékeztek volna rá.

70 Az akció résztvevői között volt Gelencsér László, Kiss Tibor, Kolonics János, Károlyi György, Limbek Ottó, Somlai Zoltán, Volcz Henrik és néhány egészen fiatal, általános iskolás korú fiú.

huszadmagával elindult a bejárat felé, miután az egység nagyobb részét lőállásba helyezte. Figyelmeztette őket, hogy az ávéhások ellenakciója a legfelső emeletről és a padlásról egyaránt várható. Meghagyta nekik, hogyha három lövést hallanak, azt vegyék jeladásnak, és haladéktalanul indítsák meg a támadást az objektum ellen.

„Egyszer csak kivágódott a kapu, és mintegy 20 fegyveres özönlött be. Drasztikusan és fenyegetően ordítottak” – emlékeztek vissza a minisztériumi tisztviselők. Feltartott kézzel a falhoz állították őket. Mészáros közölte, hogy nyílt parancsal jöttek, feladatuk az épület átkutatása, a bujkáló ávósok elfogása. Majd meg is kezdte társaival a motozást. Akinél fegyvert találtak, félreállították azzal, hogy felelősségre fogják vonni. Ekkor géppisztollyal megjelent Varga István, az őrség parancsnoka. Azonnal rátámadtak és lefegyverezték (akárcsak az őrség többi tagját), nem engedték, hogy elmondja: az épületben csak felfegyverzett dolgozók és honvédek vannak. Mészáros összetépte a felmutatott igazolványokat (beleértve a nemzetőr-igazolványokat is), és kijelentette, hogy azok nem érvényesek. Ezután a személyzetet a főportához terelték, ahol Mészáros megmotoztatta őket, közben mindenkitől megkérdezte, hogy párttag-e. Az igenlő választ adókat szidalmazta. A megbízhatatlannak tartottakat (a párttagokat és azokat, akik katonakönyvet nem tudtak felmutatni) különválasztotta a többiektől. Gyarmati Tibor, az egyik tisztviselő, aki később emigrált, megjegyezte, hogy a külügy dolgozóinak a fele ávéhás. Erre Mészáros megfenyegette azokat a tisztviselőket, akik ezt tagadták, majd Dudás parancsára hivatkozva közölte, hogy a minisztérium átkutatását megkezdik, hogy a száz rejtőzködő ávéhást elfogják. Mivel azok összegyűjtéséhez nem voltak elegenden, Mészáros a kintiekkel bővítette a létszámot. Ezalatt Kalmár alezredes telefonon segítséget kért a HM-ből.

Az egyik tisztviselő végigvezette a felkelőket a szobákon, majd átkutatták a pincét és a padlást is. Mivel a személyzeti osztály vasrácsos ajtajához nem volt meg a kulcs, három lövéssel szétlőtték a zárat. A kint lévő felkelők ezt a parancs értelmében jeladásként értelmezték, és tűz alá vették az épületet, az ablakokat szétlőtték. Belül pedig azt gondolták, hogy társaikat támadás érte, ők is bekapcsolódtak a lövöldözésbe. Sérülés nem történt, de mintegy ötezer forintos kár keletkezett.⁷¹

Eközben a HM-ből Zólogy László ezredes utasítást kapott arra, hogy teremtsen rendet a Külügyminisztériumnál.⁷² Amikor a főkapun belépett, abbamaradt a lövöldözés, de hamarosan ismét elkezdődött. Zólogy kíséreeivel⁷³ lezáratta a főbejáratot, és magához rendelte a felkelők parancsnokát. Ekkor jött rá Zólogy arra, hogy a Bem tér felől lőtték az épületet, bár az ottani laktanyából ennek ellenkezőjét jelentették. Az objektum körülfűrésére a HM őrszázalójától rendelt ki karhatalmi erőt, a felkelőket pedig – miután a lövöldözés megszűnt – felsorakoztatta az egyik helyiségben. Ezután K-vonalon Király Bélától kért további parancsot. A felkelők lefegyverzését kockázatosnak találta, ettől Király ideiglenesen eltekintett, azt az utasítást adta, hogy amíg helyszínrre ér, a fegyvereseket tartsa együtt.

A lövöldözésről a Széna téri parancsnokságon és a Bizottmányban is értesültek. Mire a felkelők egyik alparancsnoka az egységével és Seifert (alezredesi mundérban) odaért, már elcsendesedtek a fegyverek, és mindenki meggyőződhetett arról, hogy a minisztériumban nem

71 Druzdik János (főosztályvezető), Lipsz Jenő (külügyi osztályvezető), Varga István és Kun Pál (külügyi tisztviselők) tk. 1956. december 29. HL 00115/56; Varga tk. 1958. június 2. ÁSZTL V-145715/1.

72 Vörös Lajos vallomása szerint Mecséri János ezredes arra utasította Solymosi János alezredest, hogy öt harcokcsival és 50 harcossal semmisítse meg a Külügyminisztériumot fenyegető fegyveres csoportot. Solymosi azonban kijelentette, hogy ezt parancsot nem hajtja végre, mert ő már a VIII. kerület parancsnoka. Tk. 1957. május 23. HL 031/58/1.

73 Borus Lajos századossal és egy híradós tiszttel.

bujkálnak ávéhások. Ekkor tért vissza Zólogy a telefonálásból, többeket igazoltatott, és felelősségre vonta a felkelőket a károkozásért.⁷⁴ Végül megérkezett Király Béla tábornok is, aki ugyancsak bírálta őket. Állítólag azt is mondta a felkelőknek, hogy helyes parancsot kaptak, de rosszul hajtották végre.⁷⁵ Felhívta a figyelmüket, hogy az utasításokat pontosan, katonásan teljesítsék. Arra is kérte őket, hogy ilyesmikkel ne mocskolják be a forradalom tisztaságát,⁷⁶ majd Mészárost utasította, hogy vezesse vissza csoportját a körzetébe. Ezután Király Seiferthez fordult. Az alezredesi ruhát látva megkérdezte, hogy milyen egységnél szolgál. „Közöltem vele, hogy én a II. ker. katonai parancsnoka vagyok, a II. ker. Nemzeti Bizottmány nevezett ki alezredessé, és átadtam a kinevezési okmányomat. Király kijelentette, hogy ez érvénytelen, s olyasfélét mondott, hogy ez a Dudás állandóan keresztezi útjait. Király utasította tisztjeit, hogy tartóztassanak engem le.”⁷⁷ Seifert pisztolyát a tábornok személyesen vette el.

A BIZOTTMÁNY BUKÁSA ÉS „FELTÁMADÁSA”

A HM-ben kihallgatásakor Seifert nem tudta megmondani, hogy honnan jött, s mióta forradalmár,⁷⁸ de kijelentette, hogy amennyiben rábízzák a budai főparancsnokságot, 48 óra alatt rendet teremtet.⁷⁹ Király Béla viszont azzal vádolta őt, hogy akciójával kommunista restaurációt akart előkészíteni.⁸⁰ Kivégzéssel fenyegette, két ügyészt hívott, hogy statáriális úton vonják felelősségre.⁸¹ Megkérdezte, hogy hol van Dudás, és ki az a dr. Kovács Zoltán, milyen alapon ír alá kinevezési okmányokat. Közölte, ha előkeríti Dudást, akkor megmenekül az akasztástól.⁸² Egy-két óra múlva szembesítették Dudással (akit telefonon hívtak tárgyalni, majd megérkezésekor letartóztatták), és kiderült, hogy nem ismerték egymást. Így Király Bélának nemcsak a Külügyminisztérium elleni akcióért, hanem a törvénytelen előléptetésért is Kovács Zoltánt és Seifertet találták felelősnek. A tábornok Dudást szívélyes hangulatban engedte szabadon, noha ellenkező értelmű miniszterelnöki utasítást kapott.

Kovács Zoltán a HM-nél érdeklődött telefonon Seifert holléte felől. Zólogy közölte, hogy ott van a minisztériumban, majd udvariasan megkérte, hogy fáradjon be. Letartóztatták, a pisztolyát elvették.⁸³ Az éjszaka folyamán Butkovszkyék mindkettőjüket átvitték a Fő utcai börtönbe, ahol közös cellába zárták őket.⁸⁴

74 Zólogy László jkv. 1956. december 28. HL 00115/56.; tk. 1958. június 14. ÁSZTL V-145715/1. Zólogy az egész eseményt lényegében a levéltári forrásokkal megegyezően írta meg visszaemlékezésében. Zólogy (1992) 184–186. p.

75 Seifert Tibor jkv. 1956. december 19. HL 00115/56.

76 Druzdik János tk. 1956. december 29. HL 00115/56.

77 Seifert Tibor jkv. 1956. december 19. HL 00115/56.

78 Nádas Károly jkv. 1956. december 30. ÁSZTL V-141833. Nádasit bízták meg jegyzeteléssel.

79 Seifert Tibor jkv. 1956. december 29. HL 00115/56.

80 Uo. Király Béla e véleményét még öt évvel később is fenntartotta, sőt szerinte Seifert szovjet parancsot teljesített (Mi történt a Külügyminisztériumban? *Irodalmi Újság*, 1961. október 23. 5. p.). E visszaemlékezés jóval kevésbé tárgyilagos és pontos, mint Zólogyé.

81 Seifert Tibor jkv. 1957. március 5. ÁSZTL V-141833. Király és Zólogy idézett írásai szerint Seifert gyáván, illetőleg ijedten viselkedett a fogságban.

82 Seifert Tibor jkv. 1956. december 19. HL 00115/56.

83 Átmenetileg őrizetbe vették kísérőjét és a gépkocsivezetőt is. Zólogy László jkv. 1956. december 28. HL 00115/56.; tk. 1958. június 14. ÁSZTL V-145715/1, Zólogy (1992) 185. p.

84 Kovács Imre vezérőrnagy ezalatt Kővágó alezredessel a Frankel Leó utcában akarta letartóztatni Seifertet és Kovácsot. Kovács Imre feljegyzése 1957. február 24. ÁSZTL V-150005/5.

A Külügyminisztérium ostroma miatt Szabó Jánost is kihallgatták a Fő utcai Katonai Bíróságon. Butkovszky helyettese, valószínűleg Pálfia Sándor vonta felelősségre, de szabadon engedték, miután tisztázta magát.⁸⁵ Másnap Kovács és Seifert sorsa felől a Bizottmányban érdeklődött, de nem tudtak semmit.

A Bizottmány elnöke, Pásztor Tamás még az október 31-i ülés határozata alapján valószínűleg november 1-jén Bécsbe ment tárgyalni, és a szovjet intervenció hírére nem is jött vissza. A két másik vezető november 5-én szabadult ki. A Bizottmány a harcok csitulása után ismét működésbe lépett. Kovács megtartotta titkári pozícióját, elnöknek a november 10-i (?) ülésen az emigrált Pásztor helyett Gábris Grácián ferences szerzetest (később II. kerületi plébános) választották. Megszavaztak egy 8-10 fős végrehajtó bizottságot is. Két nappal később újabb bizottmányi ülés volt, amelyen olyan döntés született, hogy kibővítik a Bizottmány tagságát az üzemek képviselőivel. Néhány nap múlva a szervezet végrehajtó bizottsága felfüggesztette Seifert tagságát, azzal az indokkal, hogy tisztázatlan a Külügyminisztérium ostromában játszott szerepe.⁸⁶ A testület megszűnésének időpontjáról, körülményeiről nincsenek adataink.⁸⁷

IRODALOM

BALÓ A. Péter: *Dudás József a forradalom alatt*. 1995. Kézirat. (1956-os Intézet).

BALÓ A. Péter: *Dudás József élete és tevékenysége*. Kronológiai vázlat. *Évkönyv II. 1993*. Budapest, 1993, 1956-os Intézet.

IZSÁK Lajos–SZABÓ József–SZABÓ Róbert (szerk.): *1956 plakátjai és röplapjai*. Budapest, 1991, Zrínyi.

VIDA István–VÖRÖS Vince: *A Független Kisgazdapárt képviselői*. Budapest, 1991, ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet.

ZÓLOMY László: *Én is ezredes voltam a vezérkarnál*. *Évkönyv I. 1992*. Budapest, 1992, 1956-os Intézet, 172–189. p.

85 Szabó János jkv. 1956. november 20., december 28. ÁSZTL V-116766/10, tárgyalási jkv. 1957. január 9. HL 00115/56.

86 Seifert Tibor jkv. 1956. december 19. HL 00115/56.

87 Kovács Zoltánt és Seifertet 1956. december 6-án letartóztatták. Druzdik János szerint Seifert ezt megelőzően a II. kerületi karhatalomnál teljesített szolgálatot. Tk. 1956. december 29. HL 00115/56. Megindították ellenük a vizsgálatot, de 1957 márciusában szabadon engedték őket. 1958. május 7-én azonban ismét fogságba kerültek. („Az ellenforradalmi szerepük közismert a kerületben, és a dolgozók felháborodása jogos. Rendkívül károsan hat, hogy ezek az ellenforradalmárok jelenleg is ugyanott tartózkodnak, miközben kisebb ellenforradalmárokat már elítélt a bíróság.” Jelentés ÁSZTL V-145715/1.) A Legfelsőbb Bíróság Borbély János-tanácsa első fokon és jogerősen mindkettőjüket életfogytiglanra ítélte. Kovács Zoltán 1986-ban, Seifert Tibor 1962-ben, tököli fogsága idején meghalt. Pásztor Tamás Bécsben csatlakozott valamelyik ellenállási szervezethez, és tanúvallomást tett az ENSZ ötös bizottsága előtt. Később New Yorkba települt át, ahol egy biztosítótársaságnál helyezkedett el, és akkortól már nem vállalt politikai szerepet. 1979-ben meghalt. Vida–Vörös (1991) 155. p. Szeredás Jenő is Amerikába emigrált. Dudás Józsefet és Szabó Jánost már 1956. november közepén letartóztatták, 1957 januárjában halálra ítélték és kivégezték. Ugyanez a sors várt a történetünkben szereplő két felkelő-alparancsnokra, Bán Róbertre és Ekrem Kemálra is 1957. november 29-én. Butkovszky Emánuel 1956 novemberében emigrált. További sorsáról nincsenek adataink.